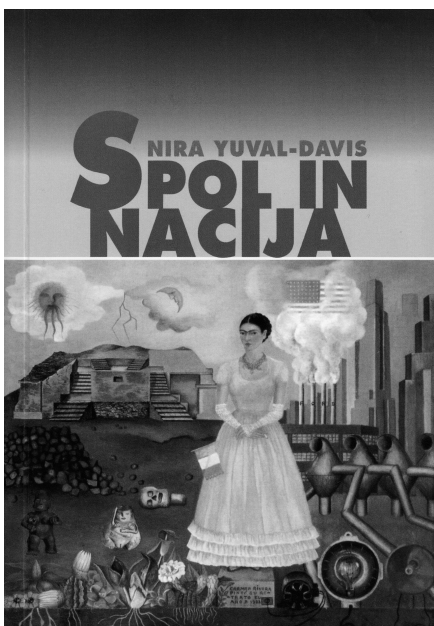

NIRA YUVAL-DAVIS: *Spol in nacija*; Založba Sophia, Ljubljana 2009, 254 str.

Knjiga Nire Yuval Davis *Spol in nacija* velja za temeljno delo, če ne kar »uspešnico« na področju proučevanja razmerij med spoloma ter spola in spolnem in o načinih, kako so te realnosti prepletene s poglavitnimi razsežnostmi nacionalnih (in etničnih) projektov: z njihovo konstrukcijo in reprodukcijo, z nacionalno kulturo in državljanstvom in nenazadnje z nacionalnimi konflikti in vojnama. Že leta 1997 je knjiga v angleškem izvorniku izšla pri založbi SAGE Publications in bila nato prevedena še v osem jezikov, nazadnje v slovenščino.

Nira Yuval-Davis nacionalnih projektov ne izenačuje z nacionalnimi državami. Na več mestih poudarja, da je nacionalnost lahko pod-, nad- ali protidržavna, kajti meje nacij nikoli ne sovpadajo z mejami nacionalnih držav. V vseh državah živijo ljudje, ki jih ne štejejo (in ki sami sebe ne štejejo) za pripadnike hegemonične nacije; obstajajo pripadniki nacionalnih skupnosti, ki živijo v drugih državah, in obstajajo nacije, ki še nikoli niso imele svoje države (denimo Palestinci) ali živijo v več državah (denimo Kurdi). Navezujoč se na razprave o konstituciji 'biološkega' (*sex*) in 'družbenega spola' (*gender*) ter raznovrstnih teorij o naciji, nacionalizmu in nacionalni državi avtorica z dekonstruktivistične perspektive izriše teoretska križišča in sečišča, in prihaja do sklepa, da tematik spola in etnično-

sti ni mogoče obravnavati ločeno, temveč le v njuni medsebojni pogojenosti znotraj točno določenih zgodovinskih konstelacij, oblastnih razmerij in materialnih praks. V nasprotju s strategijo, ki utrjuje identiteto žensk z izključevalnim procesom diferenciacije, Yuval-Davis postulira strategijo vnovičnega prisvajanja in naposled subverzivnega prerazvijanja natančno tistih »vrednot«, o katerih se zdi, da izvorno pripadajo moški domeni. V tem smislu odpravlja »spolno slepoto«, ki je značilna zlasti za vplivna dela na področju teoretiziranja nacij, nacionalizma in nacionalnih držav.

Kot eno osrednjih dimenzij medsebojne pogojenosti med nacionalnimi projekti in spolom Yuval-Davis izpostavlja »naturalizirano« vlogo ženske kot »biološke reproducentke« oziroma porajevalke otrok/ljudi. Nadzor nad poročanjem, razmnoževanjem in spolnostjo je zato visoko na seznamu nacionalističnih prioritet. »Naturalizirano« vloga ženske kot reproducentke nacije avtorica skicira na podlagi treh dominantnih prebivalstvenopolitičnih diskurzov v povezavi z naciotvornimi procesi. Diskurz, ki ga Yuval-Davis imenuje »ljudje kot moč«, vidi v ohranjanju ter rasti in razmnoževanju prebivalstva neobhodno potrebo za prihodnost nacije; maltuzijanski diskurz določa »zmerno« število otrok kot sredstvo za preprečevanje »nekontrolirane« rasti populacije in s tem nacionalnih katastrof; evgenični diskurz, ki se ne ukvarja le z velikostjo nacij, ampak tudi z njegovo »kakovostjo«, predpostavlja, da bo prihodnost nacionalnega projekta zajamčena le s selektivnim razmnoževanjem. Osrednji pomen ženskih reproduktivnih vlog je v teh diskurzih očiten. Vsi omenjeni diskurzi so izrazito spolno obeleženi. Enako velja za regulacijske prakse, ki iz njih izhajajo in na mnogovrstne načine prizadanejo ženske reproduktivne pravice. Zlasti evgenični diskurzi, ki vse do danes niso izumrli, so do žensk lahko skrajno restriktivni. Poleg tega zadevajo mnogo več kot fizično »zdravje« naslednjih generacij, saj so v njih jasno opazni izvori »novega rasizma«.

Kulturna reprodukcija nacije poteka na podlagi »simbolnih varuhov meja« specifičnih skupnosti in kulturnih tradicij. Ti »varuhi meja« definirajo ljudi kot pri-

padnike ali nepripadnike neke skupnosti. Tesno so povezani z raznolikimi kodeksi oblačenja, vedenja, običajev, religij in jezika, pa tudi s specifičnimi zgodovinskimi kulturnimi tradicijami, ki delujejo na globalnih, včasih nezavednih ravneh kolektivne reprezentacije. Povezani pa so tudi z ženskami, ki naj bi te meje utelešale (npr. mati Rusija, mati Irska, mati Indija) in se poleg tega pojavljale v vlogi nosilk tradicije oziroma porokov kulturne reprodukcije. Avtorica osvetli v tem sklopu različne predstave moškosti in ženskosti, spolnosti in spolno-specifičnih razmerij moči. V kontrast pa postavlja tudi procese, ki jih prinaša globalizacija in z njo geografska in psihološka mobilnost. Zlasti pomemben v sodobnih globalnih razmerjih je obstoj diasporičnih skupnosti. Zaradi novih komunikacijskih tehnologij ter hitrih in poceni načinov mednarodnega potovanja, izseljenske skupnosti zdaj lažje kot kdajkoli prej ohranjajo stik tako z deželo svojega porekla kot tudi z drugimi migrantskimi skupnostmi istega porekla v drugih državah. Bistveno pa je olajšana tudi reprodukcija jezika in popularne kulture ter »ostajanje na tekočem« s tem, kar se dogaja v »domovini«.

V poglavju Državljanstvo in razlika Yuval-Davis raziskuje državljanstvo kot kriterij za pripadnost nacionalni skupnosti, ki se nanaša na določeno ozemlje. Državljanstvo kot kriterij za članstvo v nacionalni skupnosti naj bi bil najširši, saj naj bi se posameznik lahko vključil v skupnost ne glede na svoje poreklo ali kulturo, v praksi pa na ta proces vpliva ne le družbeno-ekonomski status, pač pa tudi številni zakoni in pravila, ki se tičejo imigracije in naturalizacije, pa tudi večje mobilnosti delovne sile in nepretrgane migracije čez državne meje. Ženske so v zakonodaji, ki ureja nacionalnost, imigracijo in begunstvo, velikokrat obravnavane drugače kot moški, saj naj bi bile odvisne od moških članov družine in naj bi jim sledile in živele tam, kjer se ustaliijo oni. Avtorica glede državljanstva sledi definiciji T. H. Marshalla, ki državljanstvo opredeli kot »polnopravno pripadnost skupnosti«, ki obsega civilne, politične in družbene pravice in odgovornosti.

V nadaljevanju se avtorica posveča spolno zaznamovanim karakteristikam vojsk in

* Dr. Marija Jurić Pahor, sociologinja, višja znanstvena sodelavka na Inštitutu za narodnostna vprašanja, 1000 Ljubljana, Erjavčeva 26, E-naslov: juric.pahor@alice.it

vojn. Bojevanje se zdi skoraj univerzalna oblika človeškega vedenja in naposled državljanska dolžnost. Pripravljenost umreti za svojo domovino avtorica analizira v luči predstav o ženskosti in moškosti. V tem kontekstu Yuval-Davis razpravlja tudi o simbolni naravi sistematičnih posilstev med vojno. Loteva se tudi tematike vključevanja žensk v oborožene sile, ki postaja vse bolj ustaljena praksa, pa čeprav se zdi, da je ta najbolj zasidrana v Izraelu, ki ji sledijo države članice Nata. Nemalo žensk pa se je že od nekdaj pridruževalo različnim nacionalnim osvobodilnim vojskam. Razgovori z njimi razkrivajo, da so mnoge ženske pobegnile v gverilo zaradi neznosnih osebnih situacij. Pomembna in zelo diferencirana je tudi avtoričina razprava o odnosu med »ženskostjo«, feminizmom in »mirom«.

V zaključnem poglavju Yuval-Davis na podlagi analize iz prejšnjih poglavij najprej razišče žensko sodelovanje v nacionalističnih prizadevanjih oziroma njihov odpor proti njim in nato pregleda mednarodno feministično politiko, med katero šteje tudi feministično verzijo multikulturalizma. Po mnenju avtorice ustvarja multikulturalna politika statične, ahistorične, esencialistične kulture, torej predstave o razlikah, kot so denimo razlike med belimi in temnopoltimi ženskami ali med ženskami Severa in Juga, pri čemer je zanemarjena večplastnost

njihovih specifičnih položajev. V ta proces je vključena specifična politika identitet, ki homogenizira in naturalizira družbene kategorije in razvrstitve ter zanika njihove notranje interesne konflikte, razmerja moči, ipd. Kot alternativo tovrstnim politikam razvija posebno obliko koalicijske politike (sodelovanje in solidarnost na različnih pozicijah znotraj družbe), ki jo imenuje transverzalna politika. Vendar pa se transnacionalna politika lahko tudi prekine, neha – denimo tam, »kjer je predlagani cilj boja ohranitev oziroma promocija neenakih razmerij moči, in tam, kjer esencializirane predstave o identiteti in različnosti naturalizirajo oblike družbene, politične in ekonomske izključenosti«.

Nira Yuval-Davis daje s svojo sistematično raziskavo pomemben doprinos, ki je vse od njenega izida temeljno in dobrodošlo čtivo za nadaljne teoretiziranje razmerja med nacijo, nacionalno državo in spolnimi razmerji. Slovenski prevod Polone Petek je precej dober in skladen s kontekstom celotnega besedila, pa čeprav z rahlimi odstopanji. Tako je termin *gender relations* dosledno preveden z 'odnosi spola', pa čeprav bi verjetno bolj odgovarjal prevod 'odnosi med spoloma', saj omenjena kategorija pri Yuval-Davis vztrajno sovпада z moškim ali žensko oziroma ženskim, torej s heteroseksualno matrico. Avtorica ne predpota-

vlja – kot je to v nekaterih feminističnih krogih in znanstvenih sredinah *usus* – več spolov (tudi bioloških). Termin *gendered* je prevajalka vztrajno slovenila s 'spolno znanomovano', pa čeprav bi bolj odgovarjal prevod 'spolno obeleženo' ali 'pospoljeno'. Termin znanomovano implicira namreč negativno razsežnost, družbeno diskreditiranost, ožigosanost oziroma *stigma* (izraz, ki izvira iz grščine in pomeni 'znamenje').

Judith Butler je v svoji knjigi *Težave s spolom: Feminizem in subverzije identitete* (Ljubljana: Škuc 2001) pokazala, da so v feministični politiki identitetne kategorije pogosto predpostavljene kot utemeljitvene, to je, veljajo za nujne za mobilizacijo feminizma kot politike identitet in hkrati delujejo tako, da že vnaprej omejujejo in zaježijo prav kulturne možnosti, ki naj bi jih feminizem odpiral. Kljub temu ugovoru pa ostaja nesporno: knjiga Nire Yuval-Davis *Spol in nacija* je izjemen teoretski in politični projekt, ki bi moral še naprej zanimati vse, ki se v tej ali drugi obliki ukvarjajo z vprašanji nacije, nacionalizma in spola. Knjiga je opremljena s stvarnim in z imenskim kazalom, slovenska izdaja pa je obogatena še s spremno besedo dr. Ksenije Vidmar Horvat, ki se težiščno nanaša na nastajajoče postpolitike: postpatriarhat, postfeminizem in postnacionalizem.

